

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Hana Mánková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výchova vietnamských dětí v České republice

Upbringing of Vietnamese Children in Czech republic

Katedra asijských studií

Vedoucí práce: Filip Kraus Ph.D.

Studijní program: Vietnamská filologie

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Výchova vietnamských dětí v České republice vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Poděkování:

Tímto bych chtěla podělovat mému vedoucímu bakalářské práce Filipu Krausovi Ph.D. za odbornou přípravu a metodologickou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala své rodině za trpělivou pomoc a oporu, kterou mi během studií všichni její členové poskytli.

NÁZEV:

Výchova vietnamských dětí v České republice

AUTOR:

Hana Máňková

KATEDRA:

Katedra asijských studií Filozofické fakulty university Palackého v Olomouci

VEDOUCÍ PRÁCE:

Filip Kraus Ph.D.

TITLE:

Výchova vietnamských dětí v České republice

AUTHOR:

Hana Máňková

DEPARTMENT:

Katedra asijských studií Filozofické fakulty university Palackého v Olomouci

SUPERVISION:

Filip Kraus Ph.D.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce se zaměřuje na výchovu vietnamských dětí, které se narodily a vyrůstaly v České republice. Práce popisuje teorii výchovy v rámci standardů, jak je známe z evropského kulturního kontextu. Dále přibližuje tradiční konfuciánský způsob výchovy, který se praktikuje především ve Vietnamu a zkoumá, zda Vietnamci žijící v ČR stále preferují tento způsob výchovy a sociokulturní hodnoty s tím spojené. V neposlední řadě zkoumá, jak druhá generace Vietnamců vnímá výchovu svých rodičů a zda je tato výchova alespoň zčásti stejná jako způsob, kterým vychovávají své děti nyní nebo je zamýšlejí vychovávat v budoucnu. K zodpovězení těchto otázek přispějí zejména rozhovory s mladými rodinami a páry.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Vietnamci, výchova, Vietnamci druhé generace, rodina, konfuciánství

ABSTRACT:

The bachelor's thesis focuses on the education of Vietnamese children who were born and raised in the Czech Republic. The work describes the theory of education within the standards as we know them from the European cultural context. Furthermore, it describes the traditional Confucian way of education, which is mainly practiced in Vietnam, and examines whether Vietnamese people living in the Czech Republic still prefer this way of education and the socio-cultural values associated with it. Last but not least, it examines how the second generation of Vietnamese perceive their parents' upbringing and whether this upbringing is at least partly the same as the way they raise their children now or intend to raise them in the future. Interviews with young families and couples will help to answer these questions.

KEYWORDS:

Vietnamese, upbringing, second generation of Vietnamese, family, Confucianism

Obsah

Úvod.....	10
1 Základní pojmy	11
1.1 Rodina její vývoj, a funkce	11
1.2. Výchova a styl.....	12
1.3. Druhá generace Vietnamců	13
2. Metodologie.....	15
2.1. Výzkumná metoda.....	15
2.3. Respondenti.....	16
2.4. Výzkumný problém, výzkumné otázky	20
2.5. Hypotézy.....	20
3. Vietnamská společnost a rodina.....	21
3.1. Vietnamská rodina	21
3.2. Synovská oddanost v konfuciánských kulturách.....	22
4. Historický kontext vietnamské imigrace a její vliv na výchovu v České republice.....	23
5. Výchova Vietnamských dětí v ČR	24
5.1. České babičky a tety.....	26
5.2. Plány ohledně výchovy vlastních dětí	28
5.3. Komunikace ve vietnamské rodině	29
5.4. Projevy lásky ve vietnamské rodině.....	30
5.5. Vyjadřování emocí ve vietnamské rodině	31
5.6. Jak genderové role ovlivňují výchovu Vietnamských dětí.....	33
6. Tradice a zvyky.....	34
6.1. Vietnamština	35
Závěr.....	38
Použité zdroje:.....	39

Úvod

Vietnamci jsou jednou z největších etnických skupin v České republice. Do českého prostředí si přinesli zajímavé tradice z jejich rodné země, nový způsob života a myšlení. Mnoho Vietnamců považuje Českou republiku za svůj druhý domov. Druhá generace Vietnamců, kteří se již narodili v České republice nebo přišli v raném věku se svými rodiči, je ovlivněna jak českými, tak západními vlivy, hodnotami a českou společností, stejně jako vietnamskými tradicemi a Vietnamci kolem sebe, tj. rodinou, přáteli. Jde o generaci mladých českých Vietnamců, kteří žijí ve dvou velmi odlišných kulturních prostředích a absorbují západní i východní hodnoty. Názory a pohled na život se liší od první generace Vietnamců, přirozeně druhá generace Vietnamců má jiný pohled na život a způsob života, což ovlivňuje jejich myšlení, cítění a věřím, že v některých aspektech i způsob, jakým chtějí své děti vychovávat.

Téma jsem si vybrala, protože k této menšině mám posledních pár let velmi blízký vztah, fascinují mě její kulturní aspekty a studuji jejich mateřský jazyk. Dalším důvodem je, že mým partnerem je Vietnamec, a tedy jsem již pár let v častém kontaktu s mladými rodinami a páry. Ačkoliv se přítel v České republice nenarodil, myslím, že zde žije dost dlouho na to, aby se přizpůsobil české kultuře. Mnohokrát máme na věci velmi rozdílný pohled a většinou se jedná o rodinu nebo rozdílné názory na výchovu našich budoucích dětí jako jsou hodnoty, přesvědčení atd. I proto bych se chtěla pokusit lépe a z širší perspektivy pochopit, jak výchova dětí funguje ve vietnamské komunitě. V rámci této práce se budu hlouběji zabývat výchovou druhé generace a ráda bych se zaměřila na způsob, jakým byli vychováváni. Zajímá mě také, zda je výchova jejich vlastních dětí alespoň v některých ohledech podobná té, kterou sami zažili. Vzhledem k odlišnému kulturnímu okruhu, ze kterého Vietnamci do ČR emigrují, není divu, že mají rozdílné chápání rodiny atp.

1 Základní pojmy

Pro účely bakalářské práce považuji za nezbytné nejprve na úvod přiblížit některé základní pojmy, s nimiž bude následně pracováno.

1.1 Rodina její vývoj, a funkce

Prostředí, ve kterém člověk od malička vyrůstá, je první a základní životní prostředí, se kterým se dítě setká. Kohoutek říká, že způsob, jakým je organizace rodiny nastavena je sociologickým modelem, který se liší na základě dané kultury. Rodinné vztahy, mezi rodiči nebo sourozenci si poté lidé navzájem vyjadřují odlišně, s ohledem na kulturu, morálku, rasu nebo tradice. (KOHOUTEK, 1998) Rodina je společenství, jenž je spojené vztahy navenek i zevnitř. Jedním z hlavních aspektů je péče o členy rodiny a jejich ochrana. Rodina je nejdůležitější součástí společenské struktury, která osoby provází po celý život. Je obtížné ji přesně definovat, neboť každý ji vnímá trochu odlišně. Jeden z pohledů, který se zaměřuje na nejdůležitější prvky, díky nimž ji lze alespoň přiblížit, rodinu vymezuje jako malou společenskou primární skupinu, která je založena na spojení muže a ženy. (DUNOVSKÝ, 1999) Rodina je také jednou ze základních sociálních skupin plnící důležitou roli při socializaci osobnosti dítěte, kterou *“lze z hlediska fungování pojmut jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostoje a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.”* (PLANAVA, 2000)

Abychom lépe porozuměli současné situaci rodin, musíme se podívat zpět do minulosti na to, jak vypadala typická rodina před sto lety. Rodinný život prošel od té doby významnými změnami. Tradiční evropská rodinná struktura 18. a 19. století byla vícegenerační a rozšířená, což znamenalo, že v rámci rodiny žili členové několika generací společně. Tato forma rodiny často podléhala výrazné dominanci otce. Patriarchální model rodiny zajišťoval určitou stabilitu, zejména z hlediska ekonomického. Emoční aspekt života v rodinách často zaostával za ekonomickým. (DUNOVSKÝ, 1999)

Vnitřní vztahy v rodině mají obrovský vliv na životní jistoty členů rodiny. Důležitá je hlavně emocionální stabilita a podpora, kterou si členové rodiny poskytují navzájem. Citové vztahy v rodině nejsou pouze krátkodobou záležitostí, ale představují trvalou oporu a bezpečí pro každého jednotlivce v rodinném prostředí. Emoční podpora je klíčovým faktorem pro zdravý vývoj dětí. Pozitivní atmosféra a rodinné vztahy jsou základem pro tuto nejvýznamnější

rodinou funkci. Záleží na skutečném zájmu a kvalitní péči o dítě. Důležitým faktorem je prosazování a ochrana práv dítěte. Důležité pro dítě je i prostředí, ve kterém vyrůstá. Je potřeba aby bylo okolí dítěte schopné a ochotné vnímat a porozumět citovým potřebám dítěte. Pokud se rodiče nejsou schopny nebo ochotny o dítě starat, do rodiny vstupuje příslušný státní orgán, který zajistí pro dítě garanta, jenž se o dítě postará. (DUNOVSKÝ, 1999)

1.2. Výchova a styl

„Výchova je proces, v němž se vyvíjí a formulují jak vychovávání, tak vychovávající. Vzájemně se ovlivňují ve společné činnosti, v pedagogické interakci a komunikaci, která je zvláštním případem sociální interakce a komunikace.“

Výchova je cílené jednání rodičů, učitelů a výchovných institucí na děti a mládež. Můžeme ji chápat jako záměrnou, cílevědomou snahu vyvinout u dítěte vlastnosti, názory, postoje a životní hodnoty. Jedná se o působení, které klade důraz na některé výchovné prostředky a metody, jenž staví na životních zkušenostech, tradicích a někdy i vědeckých zjištěních. Tyto faktory výchovy se uvádí na rozdíl od jiných vlivů společnosti. (ČÁP, 2007)

Účinný styl výchovy je ten, kdy rodiče nastaví jasná a pevná pravidla, přičemž mají jejich děti povoleno o nich s rozumnou mírou hovořit a konat. Tím způsobem rodiče u dítěte rozvíjejí smysl pro nezávislost, sebevědomí, svědomitost a sociální dovednost. (TRAIN, 1997)

Do výchovných prostředků řadíme kladení požadavků, těmi se rozumí příkazy, zákazy a pravidla chování. Na dítě jsou kladeny především jejich rodiči nebo učiteli ve škole. Tyto požadavky ukazují dítěti požadavky společnosti. Dětem dopomáhají ke vhodnému způsobu života a vývoji, rozvoji osobnosti. (ČÁP, 2007) Styl výchovy si jedinec začne osvojovat již během ranných let svého života, kdy jej nevědomky přejímá od svých rodičů (případně jiných osob, kteří jej vychovávali). Často pak vlastní děti vychovává v podobném duchu, v jakém byl vychován on sám. (ČAPEK, 2010)

Odborná literatura vymezuje následující styly výchovy: autoritativní, demokratická, liberální a zanedbávající.

Autoritativní rodič neposkytuje prostor pro vyjednávání, protože má pevný názor na věc a věří ve svou nadřazenost. Stanovuje pravidla a nedává dítěti prostor k vyjádření svého názoru, to je princip autoritativní výchovy. (POSLOVA, 2020) V této metodě výchovy jsou často využívány jak fyzické, tak psychické tresty. Psychické tresty mohou zahrnovat zesměšňování, ztrapňování nebo omezení lásky k dítěti. Kromě trestů jsou děti ovlivňovány i prostřednictvím

výhrůžek nebo příslibů odměn za dobré chování. (ČAPEK, 2010) Svou pravdu rodič prosazuje rázným způsobem a menší děti se často bojí, což vede k jejich poslušnosti. Dalo by se říct, že autoritativní výchova spočívá především na dávání příkazů, čímž omezuje dítěti možnost rozvoje a vyjádření vlastních názorů. (POSLOVA, 2020) Spojením vysokých nároků s dostatečnou podporou napomáhají rozvoji klíčových schopností, jako je samostatnost, sebekontrola. (CHERRY, 2024)

Demokratická výchova se na rozdíl od autoritativní výchovy nezakládá na kritice a upozorňování na chyby. Naopak vyzdvihuje povzbuzování. Rodiče přijímají své děti takové, jaké jsou a dávají jim důvěru. Klade důraz na rovnost mezi dětmi a dospělými a umožňuje jim aktivní účast na rozhodování a řešení problémů. Vede děti k nezávislosti, usiluje o to, aby byly děti tvořivé a iniciativní. Děti díky této výchově respektují pravidla a jsou schopny spolupráce s ostatními. (ČAPEK, 2010)

Permisivní (liberální) výchova je taková kde se objevují velmi povolní, nebo také shovívaví rodiče, kladou na své děti minimální nároky. Tresty či disciplínu uplatňují jen zřídka, protože od svých dětí neočekávají vysokou úroveň zralosti nebo sebekontroly. Tito rodiče často dávají přednost roli přítele před tradiční rodičovskou autoritou. Jsou laskaví a vnímaví, avšak stanovují jen málo pravidel, pravidla jen zřídka prosazují a mají nízké nároky na své děti. (CHERRY, 2024)

Nicméně nejhorším způsobem výchovy je tzv. Zanedbávající výchova. Rodiče nemají moc zájem se na výchově jejich dětí jakkoli podílet. Na dítě nejsou kladeny skoro žádné požadavky. Dětem nejsou většinou projevovány žádné city. Citové pouto mezi rodičem a dítětem je zde velice obtížné najít. Častým jevem je i to, že jeden nebo i oba rodiče své dítě vyloženě odmítají. (LABUSOVÁ a JEŽKOVÁ, 2012)

1.3. Druhá generace Vietnamců

Jedná se o Vietnamce, kteří se v České republice narodili, nebo se sem v brzkém dětství přestěhovali (tj. do 10 let). Tyto děti vietnamských imigrantů stejně jako my navštěvují naše školy, vzdělávají se v českém vzdělávacím systému a ovládají český jazyk na úrovni rodilého mluvčího. Mimo to se od malička učí české kultuře, českým zvyklostem a tradicím, které často

poznají díky svým českým babičkám. Vietnamci druhé generace se často cítí rozpolcení mezi svými identitami. Zatímco mnozí nesouhlasí s nálepkou "banánové děti" a odmítají být definováni podle takových stereotypů, stále se pohybují mezi dvěma kulturami a čelí vnitřnímu konfliktu. Přestože přijali hodnoty a životní styl české společnosti a často mají blíž k českým vrstevníkům, stále musí dodržovat normy chování a očekávání vietnamské kultury. (ŠIMEČKOVÁ, 2010)

2. Metodologie

2.1. Výzkumná metoda

Pro výzkum jsem zvolila metodu kvalitativní, kterou jsem prováděla formou rozhovorů s mladými Vietnamci. Mým cílem je hlouběji porozumět pocitům a myšlenkám mladé generace Vietnamců ohledně jejich výchovy. **Kvalitativní výzkum se více zabývá hloubkou** zkoumaného problému než výzkum kvantitativní. Také je s tím spojeno i hlavní omezení kvalitativního výzkumu, jelikož je možné jej provádět pouze na velmi omezené skupině. „*Při hloubkových rozhovorech, dlouhodobém a intenzivním pozorování zkoumaného jevu nebo osob (což jsou kvalitativní metody) není možné obsáhnout takový záběr, jako například při použití dotazníku, který je možný v některých případech rychle rozeslat tisícům osob (kvantitativní metoda).*“ (https://www.hks.re/wiki/kvalitativni_a_kvantitativni_metody)

Hloubkové rozhovory s respondenty trvaly většinou cca jednu hodinu, některé déle, některé o něco kratší dobu, v závislosti na tom, jak moc byli respondenti ochotni mluvit. Všechny rozhovory probíhali pouze v češtině. Většinou jsem položila respondentům základní otázku a poté jsem pokládala doplňující otázky související s tématem. U některých respondentů jsem získala další informace prostřednictvím zúčastněného pozorování při jejich běžných každodenních činnostech.

Ptala jsem se například na otázky ohledně rodičů, kultury nebo dětství.

2.3. Respondenti

Kritéria pro výběr respondentů jsem zvolila následující:

- věkové rozmezí 18-40 let
- vietnamský původ (oba rodiče respondentů – Vietnamci)
- narození v ČR nebo přicestovali do ČR v brzkém dětství
- školní docházka v ČR
- znalost českého jazyka

Navázání kontaktu s účastníky a vedení rozhovorů nebylo složité. Některé ze zúčastněných osobně znám několik let a díky nim jsem získala další kontakty. Většina setkání proběhla v restauracích nebo kavárnách, kde jsme měli soukromí a klid pro nahrávání rozhovoru. Se dvěma respondenty jsem pak mluvila přímo v jejich domácím prostředí. Nikdo ze zúčastněných nevyslovil nesouhlas s nahráváním rozhovoru. Jednotlivé respondenty jsem ujistila o tom, že rozhovor bude zcela anonymní, tedy v rámci bakalářské práce nebudou uvedena jejich jména ani jiné identifikační údaje. Rozhovory probíhaly v příjemné atmosféře, což mi umožnilo získat odpovědi na všechny stanovené otázky a žádné z témat nebylo žádným z respondentů odmítnuto.

Již nějakou dobu předtím, než jsem začala se samotnými rozhovory, jsem prováděla zúčastněné pozorování, jelikož jsem se okolo respondentů aktivně pohybovala posledních několik měsíců, někdy i let. Měla jsem možnost účastnit se různých kulturních akcí, jako jsou svatby, oslavy Nového roku i řady různých soukromých akcí (oslav narozenin, grilování, večeří apod.) pořádaných respondenty nebo jejich přáteli. Převážně při příležitostech jako jsou večeře, které jsou pro Vietnamce velmi důležité pro trávení času s rodinou, jsem měla možnost se dozvědět o respondentech a jejich rodinách více informací.

Respondentka 1

Má vystudovanou střední školu, avšak studiem na vysoké škole pokračovat nechtěla. Již 3 roky pracuje na úřednické pozici. Oba její rodiče se do Československa přestěhovali v mládí za prací. Její rodinné zázemí je harmonické, rodiče zaujímali spíše liberální výchovu a nekladli na ni, ani na jejího bratra příliš vysoké nároky. Respondentka 1 by ráda vedla výchovu svých dětí podobným způsobem, jakým byla v dětství vychovávána ona sama. Vietnamská kultura je pro ni taktéž velmi důležitým aspektem, který hodlá předat i svým dětem.

Respondent 2

Respondent 2 má velmi podobný životní příběh spolu s první účastnicí výzkumu. Taktéž již několik let pracuje jako úřednice, ačkoli na poněkud odlišném pracovním místě. Její rodiče stejně jako rodiče ostatních respondentů přijeli do Československa za lepší budoucností, kterou chtěli dopřát hlavně svým dětem. Výchova, kterou byla vychovávána, byla v určitých znacích shodná a respondentkou 1. I její rodiče na ni v dospívání nenaléhali ohledně studia na vysoké škole. Důležitým faktorem v této rodině však bylo, aby si našla vietnamského manžela.

Respondent 3

Žije v rodině spolu se svými rodiči, prarodiči a jeho mladší sestrou. Jeho rodiče na něj měli od malička dost vysoké nároky a jeho výchova tomu byla přizpůsobena. Ve škole vždy musel mít dobré známky a rodiče si taktéž přáli, aby šel na vysokou školu. On jejich nároky splnil a nyní pracuje prvním rokem na manažerské pozici.

Respondent 4

Respondent 4 (stejně jako jeho manželka Respondentka 2) nemá vystudovanou vysokou školu. Pochází z rodiny, která na něj v dětství nekladla příliš vysoké nároky. Momentálně pracuje jako řidič taxi služby, dříve se také věnoval podnikání. Spolu s jeho manželkou sdílají velmi podobné názory na to, jak by chtěli vychovávat své budoucí děti, přičemž oba touží po tom, aby děti měly výchovu s větší mírou svobody a volnosti.

Respondent 5

Respondentka 5 ve Vietnamu žila do svých 5 let. Díky tomu dnes umí velmi dobře vietnamsky. Spolu s jejím bratrem, který se narodil v České republice, mezi sebou mají podstatně velký věkový rozdíl patnácti let. Její rodiče trvali na tom, aby měla vysokoškolské vzdělání, proto získala magisterský titul v oboru ekonomie. Na jejího bratra už tak vysoké nároky rodiče nekladli - má tedy vystudovanou jen střední školu a nyní pracuje. Sama respondentka také pracuje jako podnikatelka. Přestože ona sama se musela již od brzkého věku učit číst a psát vietnamsky, po svých dětech to zatím nevyžaduje.

Respondent 6

Pracuje jako účetní a spolu se svým manželem vychovávají jejich dceru. V dětství trávila hodně času u její české tety, rodiče bývali pracovně hodně vytížení, pracovali převážně na tržnicích. V její rodině se na vzdělání nekladl velký důraz, a jelikož ji studium moc nebavilo, po střední škole se rozhodla studiem na vysoké škole již nepokračovat.

Respondent 7

Jako jediný ze všech respondentů vyrostl v neúplné rodině. Jeho otec byl ženatý a měl vlastní rodinu, proto o něj jako o svého nemanželského syna bohužel zájem nejevil. Ze strany jeho otce by se tak dalo hovořit o zanedbávající výchově. Z jeho výpovědi jsem se také dozvěděla, že nejen otec sám, ale ani jeho rodina se k němu nikdy moc nehlásila. Jeho matka jako samoživitelka byla nucena hodně pracovat, aby jej byla schopná uživit, a právě kvůli tomu, že na něj neměla čas, k sobě bohužel dodnes nemají moc blízko. Jeho matka jej vychovávala spíše liberálním stylem. V mládí mu nebyly kladeny žádné hranice, ať se to týkalo školy nebo kamarádů. On sám vystudoval pouze střední školu, podle jeho výpovědi se o jeho vzdělání matka moc nezajímala. Dnes pracuje v oboru IT a jeho snoubenkou je respondentka 1. Jak sám uvedl, ve vietnamštině se zdokonalil právě až díky své snoubence.

Respondent 8

Respondentka 8 se narodila v České republice. Vyrůstá v rodině se svými rodiči a dvěma sourozenci. Její otec se spolu s matkou a jejími prarodiči věnují podnikání, mají obchod se spotřebním zbožím. Její rodiče si přáli, aby měla vysokoškolské vzdělání, a proto nyní

studuje na magisterský titul. Na rozdíl od ostatních respondentů se jako jediná do Vietnamu podívala pouze jednou.

Respondent 9

Respondentka se narodila v České republice a je nejstarší ze třech sourozenců. Její rodiče podnikají na tržnici, kde její matka prodává oblečení, kam jí respondentka často chodí vypomáhat. Její otec nadto pracuje v nehtovém studiu. Jelikož žijí nedaleko jejích prarodičů, často tráví čas i s nimi. Na vzdělání se v její rodině neklade příliš velký důraz, a proto její rodiče netrvají na tom, aby po střední škole pokračovala na vysokou školu.

Respondent 10

Narodil se ve Vietnamu, poté však ve věku asi 4 let odcestoval se svými rodiči do České republiky. V průběhu základní školy se do Vietnamu pravidelně vracel, aby se tam zdokonalil ve vietnamštině, obvykle tam bydlel spolu se svými prarodiči, kteří se o něj starali. Vzdělání v jejich rodině taktéž nebylo příliš důležité, nebo alespoň na něj nikdy rodiče nevyvíjeli nátlak. Má vystudovanou pouze střední školu, a jak sám uvedl, studium ho moc nebavilo, proto se rozhodl ve studiu na vysoké škole nepokračovat. Jeho rodiče dříve prodávali na tržnici, nyní jsou však již v důchodovém věku. On sám nyní pracuje jako kuchař v sushi restauraci.

Pro názorné srovnání níže uvádím tabulku se základními údaji o pohlaví, bydlišti, nejvyšším dosaženém vzdělání a věku jednotlivých účastníků výzkumu.

Respondent 1	Žena, Praha, SŠ, úřednice	27 let
Respondent 2	Žena, Praha, SŠ, úřednice	25 let
Respondent 3	Muž, Praha, VŠ, manažer	25 let
Respondent 4	Muž, Praha, SŠ, řidič z povolání	32 let
Respondent 5	Žena, Praha, VŠ, podnikatelka	38 let
Respondent 6	Žena, Praha, SŠ, úřednice	34 let
Respondent 7	Muž, Praha, SŠ, IT	29 let
Respondent 8	Žena, Olomouc, student VŠ	23 let
Respondent 9	Žena, Praha, student SŠ	18 let
Respondent 10	Muž, Olomouc, SŠ, kuchař	23 let

2.4. Výzkumný problém, výzkumné otázky

Za účelem lepšího porozumění pocitům druhé generace Vietnamců v souvislosti s jejich rodiči a kulturou obecně si v rámci navazujícího výzkumu položím následující výzkumné otázky: Jak druhá generace Vietnamců cítí a vnímá způsob, jakým byla vychována? Jak se liší vietnamské rodičovství druhé generace od jejich rodičů? Jaké faktory ovlivňují jejich výchovu? Převážně první otázka je pro moji práci stěžejní.

Výzkumné otázky se opírají o 3 tematické oblasti, k nimž otázky pokládané v rámci jednotlivých rozhovorů směřovaly:

1. Otázky týkající se rodičů a výchovy respondentů.
2. Otázky týkající se vietnamské kultury a jejího vlivu na respondenty.
3. Otázky týkající se dětství respondentů.

2.5. Hypotézy

1. Hypotézou je, že druhá generace Vietnamců pravděpodobně vnímá způsob, jakým byla vychována, rozpolceně. Ačkoli tradiční hodnoty (jako jsou například úcta k rodině, disciplína, odpovědnost) uznávají a oceňují, cítí se nimi být omezováni.
2. Předpokládám, že rodičovství druhé generace Vietnamců se od výchovy první generace liší v důsledku kulturního prostředí, v němž vyrůstají. Česká kultura, ve které od malička žijí a vyrůstají, je ovlivňuje více než tradiční vietnamská kultura, kterou se jim rodiče snaží stále předávat.
3. Rovněž předpokládám, že výchovu a rodičovství druhé generace Vietnamců ovlivňuje řada faktorů, které se liší od zkušeností jejich rodičů. Jedním z nich může být způsob, jakým se Vietnamci první generace adaptovali na nové kulturní podmínky. Značný podíl na tom dle mého názoru mají také jejich české babičky. Domnívám se, že mladí Vietnamci žijící v České republice mají tendenci navazovat pozitivní vztahy s českými babičkami, které mohou být podporovány jejich vzájemným zájmem o kulturní výměnu a porozumění. Tato interakce může vést k obohacení obou stran o nové perspektivy, tradice a hodnoty.

3. Vietnamská společnost a rodina

Vietnamská společnost je hluboce zakořeněna v konfuciánských tradicích, které formují vztahy mezi jednotlivci a rodinami. Zásady jako "Tři poslušnosti a čtyři ctnosti" určují hierarchii a poslušnost v rodině: ženy se očekává, že budou poslušné svému otci, manželovi a později svému synovi. Otec vystupuje jako hlava rodiny, jehož autorita je základem výchovy a rozhodování. Tento tradiční rámec podporuje respekt k rodičům a předávání konfuciánských ctností, jako jsou loajalita a poslušnost, přičemž matky hrají klíčovou roli v péči a výchově dětí. Hierarchie vztahů je ve vietnamské společnosti jasně stanovena. Tyto vztahy jsou upraveny morálkou „tří hlavních vztahů“ (král – občan, otec – dítě, manželka – manžel) a „pěti znaků etiky“ (osobnost, zdvořilost, spravedlnost, intelekt, pověst). Otec je hlavní oporou rodiny, matka má nižší postavení. (LE, 2021).

3.1. Vietnamská rodina

Rodina má ve vietnamské společnosti velmi významné postavení. Pokud je na rodinu podíváme z kulturního hlediska, ve Vietnamu je vnímána jako forma „pokrevního společenství – nejranější druh lidského setkávání a sdružování; tvořící specifické kulturní formy“. Tato forma byla nazývána „Gia Phong“, zahrnuje životní styl, zvyky a organizaci rodiny, včetně způsobů výchovy dětí. Každá rodina v různých regionech má svůj vlastní rodinný typ, který má své vlastní charakteristiky rodinné organizace, vztahů a standardů chování a výchovných metod. Tradiční rodina uznává hodnoty morálky, kultury a náboženství jako stálý rámec, který formuje normy a chování v rodině. Tradiční rodiny ve Vietnamu můžeme rozdělit na dva hlavní typy rodin: malá rodina (jedna nebo dvě generace) a velká rodina (rozšířená rodina tří a více generací). V malé rodině mají největší vliv na výchovu dětí jejich rodiče, přesto se mohou setkávat s tím, že je jejich prarodiče navštěvují a snaží se do výchovy svým dětem zasahovat. Ve velké rodině pospolu pod jednou střechou žije i čtyřgenerační rodina, kdy už jsou děti velké a provdané, což má zásadní vliv na výchovu, jelikož je ovlivněna více generacemi. Prarodiče a další příbuzní zde mohou mít velký vliv na výchovné metody rodiny. (LE, 2021)

Podle Konfucia by děti měly vykazovat naprostou poslušnost vůči svým rodičům, zejména otci. Rodina má ve vietnamské společnosti velmi významné postavení. Vietnamské

rodinné vztahy a role jsou jasně definované a silně ovlivněné přísnou hierarchií konfucianismu. (HAVLÍČEK, 2016)

3.2. Synovská oddanost v konfuciánských kulturách.

Konfucianismus je filozofický systém založený na učení Konfucia, významného filosofa žijícího v období 551 až 479 př.n.l. Konfucius významně ovlivnil strukturu všech společenských vztahů, včetně vztahu mezi rodiči a dětmi, ten považoval za klíčový. Konfuciáni věřili, že správné chování syna k rodičům, projevující se úctou a zdvořilostí, se přeneso i na jeho jednání s ostatními lidmi. Tento základní vztah měl podle nich zajišťovat pořádek a harmonii ve společnosti. (HOOBLER, 1997)

Konfuciánští učenci věnovali značnou pozornost přesnému definování vztahu mezi rodiči a dětmi, což vedlo k vytvoření termínu označujícího ideální vztah syna k otci, resp. dětí k rodičům – synovská oddanost. Tato problematika byla detailně popsána ve 3. století př.n.l. v Číně v Knize o synovské oddanosti, ta ji popisuje takto: "oddaný syn slouží rodičům: Když jsou doma, projevuje patřičnou úctu. Když se o ně stará, projevuje patřičnou radost. Když jsou nemocní, projevuje patřičnou starost. Když je pohřbívá, projevuje patřičný smutek, a když jim obětuje, projevuje patřičnou důstojnost." (NOVÁKOVÁ, 2005)

Děti měly povinnost chovat se k rodičům s úctou a pečovat o ně až do jejich smrti, a zanedbání této péče bylo považováno za jeden z nejzávažnějších prohřešků. V konfuciánství mají však všechny vztahy oboustranný charakter. V konfuciánském učení měly péče a laskavost rodičů spočívat v důrazu na přísnou výchovu. Stejně jako by se starší bratr měl chovat k mladšímu s pozorností a péčí, měli by i rodiče přistupovat k dětem s mírností a laskavostí. Péče o děti je také ovlivněna mnoha starobylými zvyklostmi, které vycházejí z víry v duchy, jež má pravděpodobně animistický původ. (HAVLÍČEK, 2016)

4. Historický kontext vietnamské imigrace a její vliv na výchovu v České republice

Počátky navázání vztahů mezi tehdejším Československem a Vietnamem začaly již v padesátých letech minulého století. V té době ve Vietnamu stále bouřila válka. Jako první byli přijímáni sirotci, jejichž rodiče v této válce padli. Od počátku 60. let z Vietnamu přijížděli studenti a učni, kteří zde studovali s účelem naučit se západním způsobům a porozumět naší technologii, aby se poté mohli do Vietnamu vrátit a pomoci s poválečnou obnovou země. Studenti studovali převážně na vysokých školách zaměřených na technické obory, mnohdy také školy ekonomického směru. Podmínkou pro příjezd byla alespoň částečná znalost jazyka. Po roce 1974 se do Československa dostalo asi 5000 studentů a učňů, kteří zde dostali povolení k pobytu na 7 let. V následujících letech díky smlouvám o přátelství a spolupráci na našem území bylo kolem 35 000 Vietnamců. V osmdesátých letech toho začaly obě strany využívat ve svůj prospěch. Vietnamci byli v naší republice obvykle zaměstnáváni na ne tolik atraktivních pracovních pozicích. Vietnamští studenti pak začali do Československa přijíždět převážně kvůli vidině lepšího výdělků než za lepším vzděláním a odpornou kvalifikací. Obě strany se v následujících letech domluvili na snížení počtu vietnamských zaměstnanců. Po roce 1985 jich zde bylo asi jen 17 000. Po sametové revoluci v 90. letech naopak obchodování Vietnamců zaznamenalo rozkvět. V té době prodávali na tržnicích nedostatkové zboží, jako byly džíny, walkmany, hodiny a podobné. V té době počet příchozích významně stoupl a dnes jsou Vietnamci třetí nejpočetnější menšinou v České republice.

Tato migrace položila základ pro komunitu, která musela vyvážit tradiční vietnamské hodnoty s kulturními očekáváními české společnosti, což hluboce ovlivnilo výchovu jejich dětí. Rodiny respondentů přijely do České republiky s cílem dosáhnout lepšího života, což zahrnovalo také snahu zajistit svým dětem lepší vzdělání. Jejich primárním cílem bylo, aby jejich děti překonaly jejich vlastní úspěchy, protože věřili, že dobré vzdělání je klíčem k lepší budoucnosti. (TOLLAROVÁ, 2010)

Z rozhovorů s respondenty jsem zjistila, že tento krok byl motivován touhou po lepších ekonomických příležitostech a vyšší životní úrovni. Avšak kvůli náročným pracovním podmínkám, kdy byli rodiče často příliš zaměstnaní, měli na své děti jen málo času, jak uvedl Respondent 1: *„Já jsem přijela do Česka až v 10 letech s mamkou. Táta v té době už v Česku nějakou dobu byl... Přijeli jsme sem kvůli práci, za lepším životem, tady vyděláváme víc peněz.“*

Podobnou zkušenost má i Respondent 7, který na otázku, jak do České republiky jeho rodiče přišli, reagoval následovně: *„Rodiče sem přijeli za prací. V té době tady byl komunismus a oni přijeli ještě v té první vlně. Táta přijel dřív než mamka, a hlavně už si tu i založil rodinu. Mamku poznal až později. Oba dva pracují na tržnici, tam se i seznámili. Myslím, že jako všichni ostatní sem přijeli za lepším životem a více penězi.*

Obdobnou odpověď uváděl i respondent 9, který také potvrdil v minulosti běžný trend, neboť i jeho rodiče přijeli do České republiky primárně za prací a dle jeho slov na tržnici pracují dodnes. Můžeme tedy pozorovat systematický jev, kdy příchozí z Vietnamu často využívají podpory svojí komunity (příjezd za známými, rodinou) a krátce po imigraci se začleňují do pracovního procesu, jehož rytmus následně ovlivňuje chod rodiny. A právě proto, že většina rodičů pracovala na tržnicích, kde museli trávit dlouhé hodiny, aby své rodiny uživil, museli dětem věnovat čas české babičky, které ve velké míře výchovu dětí převzaly.

5. Výchova Vietnamských dětí v ČR

Jedním z hlavních morálních příkazů ve vietnamské společnosti je oddanost dětí rodičům. Tato v sobě zahrnuje povinnost dětí projevovat rodičům respekt, který je odkazem konfuciánské zásady synovské oddanosti. Ta se ve vietnamské kultuře upevnila zejm. během čínské nadvlády. (NOVÁKOVÁ, 2005)

Vietnamští rodiče obvykle kladou na své děti vysoké nároky, často přesahující jejich schopnosti, a přitom jim ponechávají jen omezený prostor pro naplnění vlastních tužeb, zájmů a seberealizace. (BOSÁK, 2010)

Z rozhovorů s jednotlivými respondenty vyplývá, že poslušnost a respekt vůči rodičům byly a dodnes jsou tradičními hodnotami, které se od vietnamských dětí obecně očekávají. V některých případech pro jejich vynucení a udržení kázně dokonce není zavrhováno ani použití fyzických trestů, které jsou v očích vietnamských rodičů považovány za metodu k udržení pořádku, jak dokládá výpověď Respondenta 10: *„Rodiče mi nadávali a někdy po mě házeli pantoflema“.*

Vzdělání bylo i v dnešní době je ve vietnamské kultuře vysoko ceněno a považováno za klíčový faktor pro rozvoj rodiny. Rodiče aktivně podporovali své děti, aby se vzdělávaly a

dosahovaly vynikajících výsledků ve škole. Ve Vietnamu byla věnována větší pozornost vzdělání než pouhému materiálnímu úspěchu. (Vietnamculture)

V mnoha vietnamských rodinách se věří, že dobré vzdělání je cestou k úspěšné kariéře. Rodiče často obětují mnoho času a prostředků, aby svým dětem zajistili co nejlepší vzdělání. Tuto skutečnost potvrdily i respondenti. Jejich rodiče přijeli do Československa, aby svým dětem mohli poskytnout lepší vzdělání, které jim má pomoci zajistit i lepší budoucnost.

U respondenta 2 můžeme vidět, že důraz na vzdělání nebyl tak přísný, jako tomu bývá v mnoha vietnamských rodinách. Rodiče si sice přáli, aby jejich dcera pokračovala ve studiu na vysoké škole, ale nakonec respektovali její rozhodnutí ve studiu nepokračovat. Tento přístup může být známkou vlivu západní kultury, která často klade důraz na volnost dětí při rozhodování o své budoucnosti. V západních společnostech je běžné, že děti mají větší svobodu při výběru své životní cesty, což může vést k menšímu tlaku ze strany rodičů. Tento vliv může postupně měnit i tradiční vietnamské hodnoty, zejména u rodin Vietnamců, kteří dlouhodobě žijí v zahraničí.

„Rodiče se mi snažili naplánovat život podle jejich představ, často mi to i řekli, že to tak bude, myslím si ale, že věděli, že mám svou hlavu a počítali s tím, že to tak stejně nebude. Ale vyloženě, aby mě nutili tak to asi ne. Nejvíce ty známky řešily asi na základce a na střední. Nebyla jsem úplně nejlepší student, takže jsem nakonec na vysokou nešla... Přijde mi dost nefér, že u mého bratra už se známky ve škole tolik neřeší. Mamka vždycky říká, že je brácha povahou úplně jiný než já, a proto u něj na dobrých známkách netrvá.“ (respondent 2)

Rodiče respondentky 5 v průběhu jejího dětství uplatňovali především autoritativní styl výchovy, který se vyznačuje pevnými pravidly a vysokými nároky (viz. kapitola 1.2.)

„Já jsem měla docela přísnou výchovu, musela jsem mít dobré známky, doma jsem musela hodně pomáhat mamce, s úklidem, vařením a tak...Měla jsem docela dost českých kamarádů, ale moc jsem s nimi nemohla chodit ven a když už tak ne na dlouho... Přespat jsem mohla u kamarádky jen párkrát a nejdřív se museli rodiče domluvit s rodiči kamarádky... Za špatný známky mě rodiče nikdy přímo netrestali, ale musela jsem poslouchat přednášky o tom, jak bych se měla více učit, že je to pro mě důležitý, abych měla vysoký vzdělání. Na vysoké škole se u nás doma trvalo, rodiče by neskousli, kdybych řekla, že na vysokou jít nechci.“ (respondent 5)

„Táta mě nikdy nevychoval, nikdy o mě moc nejevnil zájem. Jsem totiž nemanželské dítě, táta měl manželku a další děti. Co si pamatuju, tak možná když jsem byl malej, tak jsem k němu jezdil někdy na víkend, ale žil jsem u mámy. Ted už se s tátou vůbec nevidám, ani se svými nevlastními sourozenci. Z jejich strany tam nikdy nebyl moc zájem a tátu vidat nechci. Dá se říct, že ani máma mě moc nevychovala, byla pořád v práci, od rána do večera prodávala na tržnici, takže jsem se o sebe většinou musel postarat sám. Kolem jedenácti let už jsem uměl i vařit. Mamka většinou vařila jen pro sebe, já jsem měl dlouhou dobu k vietnamské kuchyni odpor, tak jsem si vařil česká jídla... Jinak si myslím, že mamka nikdy přísná nebyla, možná to bylo i tím, že na mě neměla čas, ale nepamatuju si, že bych měl nějak nastavená pravidla. I co se školy týče tak to mamka moc neřešila, jen když jsem byl na základce, ale potom jestli půjdu na vysokou, jí bylo jedno.“ (respondent 7)

Právě u respondenta 7 můžeme vidět, že i u první generaci se vyskytují různé způsoby výchovy. Tyto způsoby zahrnují například autoritativní styl až po zanedbávající styl, který se vyznačuje nedostatečnou péčí a podporou. (viz kapitola 1.2.)

Přestože jsem se setkala více s autoritativním stylem výchovy, zejména ohledně studia a volby trávení volného času, v některých ohledech byli rodiče respondentů mírnější a volili výchovu zčásti demokratickou. Rodiče respondentů se často zaměřoval na studium jejich dětí a výrazně ovlivňovali, jakým způsobem budou jejich děti trávit volný čas. Volba aktivit, které vietnamské děti ve svém volném čase dělají bývá ovlivněna rodiči.

5.1. České babičky a tety

Vzhledem k velkému pracovním vyčerpáním první generace po příjezdu do ČR jejich děti vyrůstaly u svých českých chův a ty je potom vychovaly v podstatě stejně jako své české děti. České chůvy nebo také často řečené české babičky jsou nejčastěji ženy v důchodovém věku. (DO, 2019) Pro vietnamské rodiče, kteří mohou být velmi zaneprázdnění prací, ocení pomoc s hlídáním dětí, vyzvedáváním ze školy, přípravou jídla a pomocí s domácími úkoly jsou české babičky nepostradatelnou každodenní pomocí. Babičky tím poskytují nejen praktickou podporu, ale také emocionální zázemí, které je pro děti důležité. Děti tak mají možnost trávit čas s milujícími členy rodiny, což přispívá k jejich pocitu bezpečí a stability. (SOURALOVÁ, 2015)

Poptávka ze strany vietnamských rodin vzniká z časové vytíženosti rodičů dítěte, které chůva hlídá, nedostatku míst v mateřských školách a v neposlední řadě v nepřítomnosti dalších rodinných příslušníků, jako jsou babičky. Převážně kvůli poslednímu faktoru, kdy pro tyto

rodiny není možné předat péči o jejich děti prarodičům. Tyto ženy často zastávají primární výchovu dětí, namísto jejich rodičů. Mimo rutinní starost o děti a domácnost (např. příprava jídla, koupání atd.) vede každodenní péče zpravidla k utváření rodinného vztahu mezi českou babičkou a vietnamskými dětmi. Zážitky, ze kterých si děti odnesou pěkné vzpomínky, jsou jednou z věcí, vlivem které se mezi nimi vytváří pouto. Děti obvykle u českých babiček slaví i narozeniny nebo Vánoce. (SOURALOVÁ, 2014) Chůva se tak v mnoha případech stane pro děti opěrným bodem. Děti s ní tráví volný čas (např. chodí do lesa sbírat houby; učí se, jak péct dorty apod.), dokonce u ní doma tráví i prázdniny. (SOURALOVÁ, 2012)

„Mě rodiče dávali k české babičce asi od 5 let. Bývala jsem tam přes den a k večeru si mě rodiče vyzvedávali. Někdy jsem tam bývala i přes noc. Pamatuju si, že jsem s babičkou hodně pekla. I o Vánocích jsme spolu pekli cukroví. Možná je to jeden z důvodů, proč jsem poté chtěla jít na střední na cukrářku... Mám na tohle období hezké vzpomínky, ale bohužel už spolu nejsme v kontaktu.“ (respondent 1)

Pobyt u české babičky u respondenta 1 zanechal pozitivní vzpomínky na tohle období.

„Já jsem chodívala k více českým babičkám, když jsem měla kolem 4 let, v té době jsem tam často i spávala. Někdy si mě rodiče vyzvedli třeba až ke konci týdne. Když jsem byla trochu starší, tak už jsem tam bývala jen občas přes den a večer jsem se vracela domů.“ (respondent 2)

„Jelikož byla mamka pořád v práci, tak mě někdo hlídat musel. Jsem z poměrně malého města a často se stávalo, že si mamka s tou paní na hlídání nesedla, takže pak hledala jinou, jenže to nebylo tak jednoduchý, protože to město je fakt malý. Pamatuju si jednu babičku, která se o mě starala poměrně dlouho. S ní jsem se právě naučil vařit. Přestal jsem k ní chodit až kvůli úrazu, který měla, takže se pak o mě už nemohla starat, tak mi mamka musela najít další „babičku“. Mám na to období hezké vzpomínky, ale dnes už s nimi v kontaktu nejsem.“ (respondent 7)

„My jsme se ségrou k české babičce nikdy nechodily, spíš jsme byly s rodičema na tržnici a pomáhaly tam.“ (respondent 9)

Přítomnost českých babiček významně ovlivnila způsob výchovy vietnamských dětí, především pokud jde o přejímání českých hodnot a zvyků. Výchova dětí druhé generace tak nebyla stejná, ale výrazně závisela na podmínkách jednotlivých rodin.

5.2. Plány ohledně výchovy vlastních dětí

Dotazovaní respondenti měli na výchovu svých vlastních dětí často odlišné názory, což odráží jejich přizpůsobení se české kultuře. Mnozí z nich by chtěli svým dětem předat jen některé aspekty výchovy, jakou zažili od svých rodičů, zejména pokud jde o vzdělání a znalost vietnamštiny. Přestože si stále váží hodnot, které jim jejich rodiče předali, své výchovné metody přizpůsobí tak, aby více odpovídaly potřebám jejich dětí. Dále potom i přísnost, která byla charakteristická pro výchovu první a z části i druhé generace, se zmírnila. Vietnamci druhé generace by se chtěli snažit být méně přísní a více chápaví vůči svým dětem.

„Jsou věci, které určitě do budoucna nechci zachovávat. Moje máma se třeba hodně soustředila na nějaké špatné a dobré dny, to si myslím, že není potřeba. Jiné tradice jako jsou třeba oslava tet nebo další bych chtěla předat i svým dětem. Myslím, že nebudu na své děti přísná ani co se týče vzdělání. Samozřejmě bych chtěla, aby se učili dobře, ale nebudu je tlačít k tomu, aby museli jít na školu, kterou jim vyberu já.“ (respondent 1)

Velmi podobný přístup zaujímá i respondent 1, nerada by vyvíjela na své děti velký nátlak, který by mohl do budoucna mít spíše negativní vliv na jejich vývoj.

„Děti ještě nemám, tak moc neumím říct, jakým způsobem je budu vychovávat, jsou ale věci, které určitě chci dělat stejně jako moje rodiče vůči mně. Chtěl bych, aby se naučily číst a psát vietnamsky, aby se byly schopny dorozumět s mými rodiči a dalšími členy rodiny, pokud ale nebudou chtít, tak je do toho určitě nebudu nutit.“ (respondent 3)

„Těžko říct, protože děti ještě nemám, ale asi nebudu vychovávat svoje děti úplně stejným způsobem, jakým mě vychovávali moje rodiče, protože už i teď se v některých věcech lišíme, takže to ani nejde vychovat je stejně, jako jsem byla vychovávána já. Myslím si, že svoje rodiče nenechám, aby do výchovy mých dětí nějak zasahovali, a myslím, že ani oni sami by do mé výchovy zasahovat nechtěli, ale těžko říct.“ (respondent 2)

Respondent 7 uvádí, že kromě důrazu na vzdělání chce, aby se svým dětem věnoval více času a pozornosti, než jemu věnovali jeho vlastní rodiče. Vietnamština je podle něj také důležitým aspektem, který by chtěl svým dětem předat.

„Svoje děti bych chtěl vychovávat jinak, než jsem byl vychováván sám. Chtěl bych, aby měly nějaké pravidla, a také myslím, že i škola je v dnešní době hodně důležitá, takže bych byl rád, kdyby šly i na vysokou nebo aspoň aby šly na dobrou střední školu. Na mě se to v pubertě

hodně podepsalo, že jsem neměl stanovaná žádná pravidla.... Se svými dětmi budu trávit hodně času, chci s nimi jezdit na výlety a chci s nimi mluvit... Byl bych taky rád, kdyby se naučily vietnamsky, myslím, že je to důležité, aby pak mohli komunikovat s jejich prarodiči a rodinou, co máme ve Vietnamu.“ (respondent 7)

Odpovědi respondentů ukazují, že druhá generace Vietnamců v ČR považuje povětšinou přísnou výchovu jejich rodičů (první generace Vietnamců) za omezující. Vůči svým dětem na základě toho plánuje větší pochopení a otevřenost.

5.3. Komunikace ve vietnamské rodině

Komunikace je důležitou činností, která vytváří kulturní hodnoty. V rodině hraje komunikace mimořádně důležitou roli, je základní činností v rodinných vztazích. Komunikace ve vietnamské rodině je rozdělena na základě hierarchie, kdy si účastníci rozhovoru musí být vědomi toho, kým v daném komunikačním vztahu jsou, mohli používat správný způsob mluvy. Zásady komunikace mezi rodinnými členy jsou často přísné a velmi uctivé, věk zde hraje velmi důležitou roli. (LE, 2021) Součástí vietnamské zdvořilosti je projev úcty vůči společenskému a věkovému postavení druhé osoby, přičemž vlastní já je prezentováno s pokorou. (VASILJEV, 2006)

Z výpovědi respondentky 2 vyplývá, že vztahy mezi rodiči a dětmi mohou být složité, zejména během puberty. Respondentka vzpomíná na období častých hádek a omezené komunikace s rodiči, které pramenily ze vzájemného nepochopení. Myslím, že hádky a nepochopení obzvláště v období dospívání jsou velice častou záležitostí, nejen ve vietnamských rodinách.

„Přes pubertu to bylo hrozný, mívali jsme s rodiči často pře a moc jsme spolu nekomunikovali. V té době jsem mamku nechápala a ona asi ani nechápala mě. Myslím si ale, že je to u všech rodičů, oni jsou taky rodiče poprvé, takže oni taky nechápou jejich děti. Když už jsme měli nějaký konflikt tak jsme jako děti byli naučení, že se vždy musíme omlouvat my. Ted už to tak není, spíše si to snažíme mezi sebou vyříkat. V dnešní době se nejčastěji s rodiči bavím o podnikání, jak to máme v práci, o zdraví. (respondent 2)

Z výpovědi respondenta 1 vyplývá, že komunikace mezi jejími rodiči a jí je hodně otevřená, žádné téma mezi nimi není tabu, což v typických vietnamských rodinách není příliš častým jevem. Témata jako partnerské vztahy spolu většinou rodiče a děti moc nesdílejí.

„Víc si rozumím s tátou. Nejčastěji se bavíme o členech rodiny, ale záleží kdy. Ted' byl Tet, tak jsme se hodně bavili o rodině ve Vietnamu, o babičkách a dalších příbuzných, které mám ve Vietnamu. Jinak se bavíme o všem možném.... Já s rodiči mluvím otevřeně, i o vztazích.“ (respondent 1)

U respondenta 7 a jeho matky byla komunikace velmi omezená, převážně kvůli její pracovní vytíženosti. Nedostatek společně tráveného času a jazyková bariéra také bránily vytvoření hlubšího citového pouta a komunikaci mezi nimi.

„My jsme se s mámou nikdy moc nebavili, neměla moc potřebu se mnou mluvit, musela hodně pracovat, takže jsme se potkávali až večer u večeře, kdy jsme se bavili většinou jen o škole a známkách... Když jsem byl malý, neuměl jsem moc vietnamsky, máma skoro nebyla doma, takže jsem se neměl možnost vietnamsky naučit. Byla tam velká jazyková bariéra mezi náma, takže to bylo hodně omezený... Ted se nebavíme už skoro o ničem, kvůli tomu, že byla pořád v práci, tak mezi sebou ted' nemáme tu konektivitu, takže já třeba nemám potřebu ji zvednout telefon, nebo jí zavolat a zeptat se, jak se má a ona to má stejně vůči mně. Když už si zavoláme je to většinou jen, abychom si řekli, co potřebujeme.“ (respondent 7)

V případě respondenta 9 můžeme vidět, že komunikace s rodiči není běžnou záležitostí.

„Můj táta má problém se se mnou bavit o osobních věcech, většinou se bavíme jen o škole nebo práci. S mamkou je to lepší, dřív jsme si moc nerozuměli, ale čím jsem starší, tím je to lepší. Věci jako vztahy nebo problémy s přítelem s ní neřeším. Nechci ji tím zatěžovat.“ (respondent 9)

5.4. Projevy lásky ve vietnamské rodině

Ve vietnamské kultuře se projevy lásky výrazně liší od těch, které známe my. To potvrzují i respondenti. Rodiče svým dětem lásku slovy „miluji tě“ nebo „mám tě rád“ moc často nevyjadřují. Osobně jsem se ve Vietnamu setkala s výrazem „quý“, který znamená spíše, že na nás někomu záleží. Výraz "miluji tě" ve vietnamštině ("yêu") jsem ještě neslyšela žádného

Vietnamce použít vůči svému dítěti. Jsou však jiné způsoby, jakými rodiče svým dětem jejich lásku dokazují, z osobní zkušenosti, a i od respondentů jsem zjistila, že například jídlo je jedním z nich. Ve vietnamských rodinách bývá daleko běžnější, když maminka nachystá večeři pro celou rodinu, jako důkaz své lásky a péče o ostatní členy rodiny. Mimo to také materialistické dárky bývají v dnešní době častým způsobem, jakým Vietnamci svým dětem svou lásku projevují.

„Tatka mi nikdy city nějak neprojevoval. Když už se mi snažil nějak dokázat, že mě má rád spíše mi třeba za dobré známky něco koupil. On nikdy moc vůči mně city projevovat neuměl. Mamka to má trochu jinak, sice mi neříká, že mě má ráda, ale často mi třeba uvařila jídlo, které mám ráda jako projev jejich citů“ (respondent 2)

Rodinu respondentky 1 lze považovat za výjimku. Vietnamci obvykle o emocích příliš nemluví, natož aby svým dětem slovně vyjadřovali lásku.

„Mamka mi řekne i že mě má ráda. Víím, že v některých rodinách moc nedokáží vyjádřit emoce vůči dětem anebo když už tak spíš jim tu lásku vyjadřují činy, uvaří třeba jídlo, které mají rádi, ale u nás to je jiné. Myslím, že táta moc ne, ale máma nám řekne třeba, že jí chybíme. Víím, že v některých rodinách to nedokážou vyjádřit ani činy, ale u nás je to v pohodě.“ (respondent 1)

Z výpovědi respondenta 7 je zřejmé, že přestože mu jeho matka nikdy nevyjadřuje své city slovně, její starostlivost a zájem o syna projevuje tak, že se ptá, co by si přál k jídlu, což je jejím způsobem vyjádření lásky.

„Mamka mi nikdy lásku slovy neprojevila. Naopak teď spíš já řeknu jí, že ji mám rád nebo ji obejmou... Mamka se mě spíš ptá, na co mám chuť, co bych chtěl uvařit, a tak mi to asi dává najevo, že mě má ráda.“ (respondent 7)

5.5. Vyjadřování emocí ve vietnamské rodině

Ve vietnamských rodinách také není obvyklé řešit vztahové záležitosti nebo city a emoce. (KUŠNIRÁKOVÁ, 2013) Odpovědi druhé generace Vietnamců vyrůstajících v České republice ukazují, jak kulturní normy a vietnamská výchova ovlivňují vyjadřování pocitů v jejich rodinách.

Respondent 1 uvádí, že nesdílí své obavy s matkou, aby ji ochránila před zbytečným stresem. Toto chování odráží tradiční vietnamské hodnoty respektu a snahu o zachování rodinné harmonie.

„My se doma o emocích vůbec nebavíme. Myslím, že kdyby mě něco trápilo, tak by si mě máma vyslechla, ale já jí to moc ani říkat nechci, protože nechci, ať se zbytečně stresuje.“ (respondent 1)

Výpověď respondenta 3 zdůrazňuje přechod od dětské otevřenosti k tabuizaci emocí v dospívání. Tento rozdíl oproti českým normám, kde je otevřená komunikace v rodině často podporována, vykresluje složitost situace, kterou tyto vietnamské děti musí zvládat.

„Já jsem se s rodiči o svých pocitech snad nikdy nebavil, možná jen když jsem byl malý, ale v období puberty nebo teď už je tohle téma u nás dost tabu. Rodiče mě moc nechápali a já je taky ne.“ (respondent 3)

Respondentka 2 má opatrný přístup k sdílení svých problémů. Zaujímá podobný postoj jako první respondentka. Myslím, že ve vietnamské komunitě není běžným jevem sdílet například partnerské nebo i osobní problémy se svými rodiči.

„Předtím jsem se rodiči na tohle téma vůbec nebavila. Teď už asi jo, kdyby se mi třeba něco stalo, tak bych jí o tom řekla. Ale není to takový, mě přijde, že když jí o tom řeknu tak už je to jakoby velký problém, když jí to neřeknu tak je to takový problém, který časem přejde.“ (respondent 2)

U respondentky 9 můžeme vidět, že v její rodině se komunikace o emocích mezi jednotlivými členy výrazně liší. Zatímco sdílení pocitů s matkou se v průběhu času zlepšilo, komunikace s otcem na toto téma nikdy neprobíhá.

„S mamkou se bavím o všem, i když ještě tak dva roky zpátky bych se ní o emocích nebavila. A s tátou se na tohle téma nebavím dodnes, on se mě a moje pocity ani nikdy neptá.“ (respondent 9)

Osobně mám za to, že tyto výpovědi zdůrazňují složitost rodinné komunikace mezi vietnamskými dětmi a jejich rodiči a zdůrazňují potřebu porozumění a podpory ze strany jejich rodičů.

5.6. Jak genderové role ovlivňují výchovu Vietnamských dětí

Obvyklým kulturním předpokladem je, že matka má na starosti domácnost a péči o děti, zatímco muži ve Vietnamu často mají náročná zaměstnání a nejsou považováni za zodpovědné za domácí práce. Nicméně v dnešní době se v některých rodinách tato dynamika mění. Zejména ve vzdělanějších a pokrokovějších domácnostech, kde se manželé mohou více podílet na domácích pracích. I když se genderové role u mladších generací vyvíjejí, muži stále dominují ve veřejné sféře. Také je běžné, že děti mužského pohlaví jsou preferovány. (Redakce kulturního atlasu, 2016)

Myslím si, že role ve Vietnamu hrají významnou roli při formování výchovy dětí, ovlivňují jejich chování, očekávání a příležitosti již od raného věku.

Z výpovědi respondenta 2 se potvrdilo, že v některých rodinách jsou genderové role stále součástí vietnamské výchovy dětí. Z výpovědi respondentky 2 také vyplývá, že na chlapce nebývá kladen tak velký tlak ohledně studia. Respondentka 2 rovněž potvrdila, že se dynamika v její současné rodině změnila; zdůraznila, že nyní se i její manžel podílí na vaření a domácích pracích.

„Já si myslím, že je některý věci dost nespravedlivý. U nás doma jsme to měli vždycky rozdělený. My se ségrou jsme byly ty, který mamce pomáhaly s nádobím, vařením a uklizením domácnosti a brácha nic z toho dělat nemusel. Co si pamatuju tak já jsem už v 10 letech musela umět navařit celou večeři. Mamka mě k tomu vedla vyloženě od malička. Brácha byl vždycky to oblíbený dítě a rodiče nám to dávali dost najevo.“ (respondent 2)

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že genderové role stále hrají významnou roli ve výchově vietnamských dětí, ačkoli se vliv české kultury začíná projevovat v postupném zmírňování těchto rozdílů. Tradiční vietnamský model, založený na konfuciánských hodnotách, přisuzuje mužům a ženám odlišné role, které ovlivňují nejen výchovu, ale i očekávání vůči dětem.

6. Tradice a zvyky

Tradiční vietnamské hodnoty byly hluboce ovlivněny konfuciánskou etikou, která pronikla do kultury během dlouhého období, kdy byl Vietnam pod čínskou nadvládou. Konfuciánská filozofie, založená na důrazu na rodinnou strukturu a existenci, silně ovlivnila vietnamskou společnost. (BROUČEK, 2003)

Respondenti uvedli, že udržují vietnamské tradice v různé míře. Vliv rodiny a vietnamské komunity také může hrát roli, neboť podporuje sdílení a udržování tradičních zvyků a hodnot. Zároveň ale jsou ovlivněni českým kulturním prostředím, které přijímají a integrují do svého života některé jeho prvky. Tato kombinace faktorů vede k rozdílné míře dodržování tradičních vietnamských tradic a zvyků.

„Jediný, co doma máme je oltář. Moc zvyků jsme doma nedodržovali. Typicky slavíme jen nový lunární rok a výročí babičky (úmrť babičky). Jelikož tady mám jen mámu, tak to slavíme jen spolu.“ (respondent 7)

Kromě toho však vietnamské rodiny dodržují i některé české tradice, jako jsou Vánoce (ŠIMEČKOVÁ, 2011) Vánoce slaví s rodinou, kdy zdobí stromeček a rozdávají dárky. Slaví je však s tím rozdílem, že nepřipravují tradiční české pokrmy. Osobně jsem se zúčastnila již dvou Vánoc s dalšími vietnamskými rodinami a na obou se na slavnostní večeři chystala jen vietnamská jídla.

Respondentka 2 uvedla, že si na tradice doma stále potrpí, mluvila však pouze o domě jejich rodičů, kde vyrůstala. Tet je svátkem, který jako jeden z mála dodnes slaví skoro všichni mladí Vietnamci.

„My doma na tradice hodně dbáme. Obzvlášť mamka si na to potrpí. Samozřejmě máme doma oltář, na kterém máme celý rok věci jako ovoce, cigarety, alkohol, květiny a různé další věci. Mamka ovoce a květiny často mění. Největší oslavou u nás doma bývá Tet (nový rok), kdy mamka navaří a sejdem se celá rodina.“ (respondent 2)

6.1. Vietnamština

Vietnamština je tonální jazyk. Vietnamci píšou latinkou. Latinka se začala ve Vietnamu používat v 17. století, díky francouzskému misionáři. Alexandre de Rhodes sepsal první Vietnamsko portugalsko – latinský slovník. Přestože se Alexandre de Rhodes mnohdy nesprávně uvádí jako tvůrce přepisu z vietnamštiny do latinky, on sám ve svém slovníku uvádí, že čerpal z již ze dvou existujících slovníků. (HLAVATÁ, 2018)

Oproti diakritice, jak ji známe my, je vietnamština obohacena o další diakritická znaménka. Celkově se zde rozlišuje šest různých tónů, ty jsou rozlišovány právě díky diakritice. Oproti českému jazyku nemá vietnamština tak složitou gramatiku, jako je například skloňování. Výslovnost hlásek se liší v souvislosti na regionu. Na severu, jihu i ve středu Vietnamu se používá trochu jiná výslovnost. Lidé ze severního Vietnamu však rozumí lidem z jižního a naopak. Za standardní vietnamštinu je však považována severní vietnamština. Každý člověk má své vlastní osobní zájmeno, které se odvíjí od toho, s kým zrovna v danou chvíli člověk mluví. Tato pojmenování mají velmi složitý systém, převážně závisí na věku člověka a vztahu, který k němu máme.

Správné používání vietnamštiny je důležité zejména kvůli rodinné hierarchii a projevení úcty vůči starším rodinným členům. (viz. kapitola 5.3.)

„Já jsem se číst a psát vietnamsky naučila už ve škole. My jsme do Česka přijeli, až když mi bylo 10 let. Do té doby jsem ještě žila s rodinou ve Vietnamu. Vím, že mi spousta lidí říkala, že bych měla mluvit Česky i doma, abych se češtinu naučila rychleji. Rodiče ale česky neumí dodnes, takže jsme doma mluvili jen vietnamsky. I s mladším bráchou jsem vždy doma musela mluvit pouze vietnamsky.“ (respondent 1)

Respondentka 2 je jednou z těch, kteří byli kvůli studiu vietnamštiny posláni přímo do Vietnamu. Z více rozhovorů jsem se dozvěděla, že tento proces je ve vietnamských rodinách poměrně častým jevem. Respondentka rovněž uvedla, že ona sama by své děti taktéž chtěla vietnamsky naučit, ale nedokázala by si představit je poslat na delší dobu samotné za její rodinou do Vietnamu.

„Naši mě do toho nikdy přímo nenutili. Když jsem byla menší, tak jsem vietnamsky mluvila hodně, když jsem byla s rodinou ve Vietnamu, ale po příjezdu zpátky sem jsem spousta věcí zapomněla. Možná to bylo i tím, že jsem se začala učit česky, a přestože jsem s rodiči

vietnamsky, s bráchou jsme většinou mluvili spíš česky. Rodiče na to ani neměli čas, když jsem byla malá, byli pořád v práci... Psát a číst si myslím, že jsem se pořádně naučila až díky svému manželovi.“ (respondent 2)

U rodiny respondentky 5 můžeme vidět, že její rodiče kladli velký důraz na to, aby se jejich dcera vietnamsky naučila co nejlépe, aby byla schopna efektivně komunikovat s rodinou.

„Já číst a psát vietnamsky umím už od malička. Rodiče mě začali učit poměrně brzo. Myslím, že tak kolem třetí třídy. Česky už jsem číst i psát uměla, a tak jsem se začala učit i vietnamsky. Pamatuju si, že jsem měla nějaké dětské knížky, ze kterých jsem se většinou učila číst. Rodiče si dost potrpěli i na správnou výslovnost, takže jsem tím trávila docela dost času. Neměla jsem to ráda, bylo to pro mě dost těžké se to naučit a radši jsem si chtěla jít hrát s kamarády než se ještě po škole znovu učit. Mimo vietnamštinu jsem chodívala i na různá doučování. Často jsem tam musela chodit i o víkendu... V dnešní době ale ráda, že umím dobře mluvit, číst i psát. Myslím, že i komunikace s rodinou je díky tomu jednodušší.“ (respondent 5)

Druhá generace Vietnamců vyrůstá v bilingvním zázemí, kdy doma používají pouze vietnamštinu a ve škole i v běžném životě češtinu. Udržování plynulé vietnamštiny je pro Vietnamce důležité pro komunikaci s jejich staršími rodinnými příslušníky, i když úroveň znalosti může být různá. Tento dvojjazyčný přístup jim umožňuje udržovat silné vazby s jejich kulturními kořeny. Rodiče často zajišťují, aby děti četly a psaly ve vietnamštině, což může zahrnovat domácí výuku nebo docházku na vietnamské školy o víkendech.

„Já vietnamsky umím dobře, rodiče mě poslali na pár let do Vietnamu, abych se tam učil.“ (respondent 3)

Z výpovědí respondentů jsem se dozvěděla, že přestože někteří z nich vietnamštinu neovládají plynule, na komunikaci s rodinou to výrazný vliv nemá. Setkala jsem se však i s takovými, kteří si vietnamštinu osvojili až v dospělosti, jelikož na ně jejich rodiče neměli moc času a oni tak trávili dětství převážně u českých babiček. Respondent 7 je toho příkladem. V dětství ho jeho rodiče, a zejména matka, nijak zvlášť nepodporovali v učení se vietnamštiny. Matka se primárně nezaměřovala na to, aby ho vedla k osvojování si tohoto jazyka. A jeho otec s nimi nežil a o syna se nezajímal.

„Mamka na mě v dětství neměla čas, takže jsem vietnamsky skoro vůbec nemluvil. Myslím, že jsem začal mluvit, až jsem byl o dost starší, v práci, protože jsem pracoval v restauraci s jinýma Vietnamcema, a i moje přítelkyně mi dost pomohla se zlepšit. Největší

problém jsem měl v práci, když jsem dělal s Vietnamcema, většinou jsem nechápal jejich humor. Číst a psát jsem se naučil až v dospělosti. Mamka mě k tomu nikdy nevedla a já jsem se taky sám jako dítě učit nechtěl.“ (respondent 7)

„Moje vietnamština není špatná, domluví se, ale o složitých tématech mluvit neumím, nemám na to dost velkou slovní zásobu.“ (respondent 8)

Respondent 9 je jedním z těch, kteří hovoří vietnamsky na hovorové úrovni, avšak plyně. V dětství často trávila čas se svými prarodiči, což ji přimělo používat vietnamštinu v každodenní komunikaci. Díky tomuto dennímu kontaktu s prarodiči byla nucena mluvit více vietnamsky, jelikož její prarodiče česky mluvit neumí.

„Já vietnamsky umím jen mluvit. Ale moje vietnamština je na hovorové úrovni, s rodiči, a tak se domluví, ale kdybych měla mluvit o složitějších věcech jako politika třeba, tak už bych se nedomluvila. Číst a psát jsem se nikdy nenaučila, rodiče to po nás nechtěli, spíš chtěli, ať se soustředíme na známky ve škole. Jsem schopná přečíst jen některá slova a některá si domýšlím.“ (respondent 9)

Z výpovědí respondentů vidíme, že pro vietnamské rodiny je udržování a předávání vietnamštiny klíčové pro zachování kulturní identity, rodinných vazeb a komunikace mezi generacemi. Rodiče věnují mnoho úsilí tomu, aby jejich děti ovládaly vietnamštinu, čímž umožňují mladším generacím lépe porozumět a respektovat tradiční hodnoty a to může pomoci k usnadnění mezigenerační komunikace.

Závěr

V typických vietnamských rodinách se může vyskytovat napětí mezi očekáváními vietnamských rodičů ohledně vzdělání, volby povolání a rodinných hodnot. Z výpovědí respondentů se však ukázalo, že tvrdá výchova a vysoké nároky na vzdělání u dětí se nevykytovaly tak často, jak jsem předpokládala. Přestože mnozí rodiče původně toužili po tom, aby jejich děti dosáhly vysokoškolského vzdělání, nakonec respektovali jejich rozhodnutí ve studiu na vysoké škole nepokračovat. Z toho můžeme usoudit, že rodiče nakonec upustili od svých původních očekávání a nechali své děti, aby si o své budoucnosti rozhodli sami.

Druhá generace Vietnamců podle výpovědí plánuje v tomto přístupu ve výchově pokračovat i u svých dětí, možná jen s trochu větší mírou volnosti. Celkově mám za to, že druhá generace vnímá způsob, jakým byla vychovávána, spíše pozitivně.

Dále pak také tato práce zkoumá komunikační vzorce ve vietnamských rodinách, které zahrnují projevy lásky a často tabuizovaná témata emocí, která odrážejí změny v rámci druhé generace Vietnamců. První generace Vietnamců, kam rodiče respondentů této bakalářské práce spadají, stále vnímá projevy lásky a diskuse o emocích jako obtížné. Z rozhovorů vyplývá, že tento stav není způsoben nedostatkem rodičovské lásky, ale spíše je důsledkem způsobu, jakým byla sama první generace vychována, a nejistot, kterou tato generace při vyjadřování těchto emocí cítila. Respondenti chtějí ve výchově svých dětí zaujmout trochu odlišný přístup, tak aby jejich děti měly možnost s nimi o tomto tématu otevřeně mluvit.

Výpovědi respondentů potvrdily, že první generace se mnohdy přiklání k autoritativnímu stylu výchovy, který klade důraz na disciplínu a poslušnost. Naopak druhá generace se snaží být vůči svým dětem shovívavější a více zohledňovat jejich individuální potřeby.

Použité zdroje:

BROUČEK, Stanislav. *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. Praha:

Etnologický ústav AV ČR. 2003. Dostupné z:

https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/adaptace_vietnam.pdf/8c0c3f8d-4bc7-106a-0cfc-9431c0d05ed0

BOSÁK, Jiří. *Vietnamská rodina vs. Česká rodina*. iDNES. 2010. Dostupné z:

<https://jiribosak.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=144187>

ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČAPEK, Jan a ČAPKOVÁ, Markéta. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-779-4.

ČERNÍK, Jan. *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Multikulturní inspirace. Jinočany: H & H, 2006. ISBN 80-7319-055-9

DO, Thu Trang. *České babičky. Ženy, které pomáhaly vychovávat celou generaci mladých Vietnamců*. Lidovky.cz. 2019. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/lide/asi-jatka-ceske-babicky-zeny-ktere-pomahaly-vychovavat-celou-generaci-mladych-vietnamcu.A190103_202217_lide_ssu

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

HAVLÍČEK, Alois. *Vietnamská rodina*. DOCPLAYER, 2016. Dostupné z:

<https://docplayer.cz/1459302-Vietnamska-rodina-konfucianismus.html>

HLAVATÁ, Lucie, IČO, Ján, KARLOVÁ, Petra, KUČERA, Karel, STRAŠÁKOVÁ, Mária, ŠIMEČKOVÁ, Šárka. *Dějiny Vietnamu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2018. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-496-6.

HOOBLER, Thomas, HOOBLER, Dorothy. *Konfucianismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Světová náboženství (NLN, Lidové noviny). ISBN 80-710-6190-5.

CHERRY, Kendra. *Parenting Styles: The Four Styles of Parenting*. In: Psychology.about.com. New York. 2016. Dostupné z: <http://psychology.about.com/od/developmentalpsychology/a/parenting-style.htm>

KOHOUTEK, Rudolf. *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. ITEM. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-105-3.

LABUSOVÁ, Eva a JEŽKOVÁ, Zuzana. *O nevhodných přístupech v rodičovské výchově, psychickém násilí a jeho vlivu na vývoj dítěte*. 2012. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/o-nevhodnych-pristupech-v-rodicovske-vychove-psychickem-nasili-jeho-vlivu-na-vyvoj-ditete>

LE, Duy. *Traditional roles of Vietnamese women in Vietnam*. 2022. Dostupné z: <https://medium.com/@duyle1903/traditional-roles-of-women-in-vietnam-5ac0928aa3c6>

LE, Thi Kim Dung. *Characteristics of traditional Vietnamese family and its influence on communication culture in the family*. Anthropological researches and studies, 1(11), 2021. ISSN 23603445. Dostupné z: <https://www.journalstudiesanthropology.ro/en/characteristics-of-traditional-vietnamese-family-and-its-influence-on-communication-culture-in-the-family/a162/>

NOVÁKOVÁ, Kateřina. *Vietnamská rodina - synovská oddanost*. 2005. Dostupné z: <https://sea-1.cz/cs/clanky/posts/vietnamska-rodina-synovska-oddanost>

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

PÖSLOVÁ, Blanka. *Tolerantní výchova*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0622-6.

REDAKCE KULTURNÍHO ATLASU. *Rodina. Vietnamská kultura*. Dostupné z: <https://culturalatlas.sbs.com.au/vietnamese-culture/vietnamese-culture-family>

SOURALOVÁ, Adéla. *Péči o děti proti nudě a osamělosti: české chůvy vietnamských dětí aktivně stárnoucí*. Sociální studia (3). Brno: Katedra sociologie FSS MU, 2014. s. 75-96. ISSN 1214-813X. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/6035

SOURALOVÁ, Adéla. *'Můžeš prostě říct, že máš babičku': Vietnamské děti, české babičky a význam prarodičovství v jejich biografích*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review 2015, 51(5): 815-844. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2015.51.5.215>

ŠIMEČKOVÁ, Šárka. *Vietnamská komunita v Praze*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-85394-72-6.

ŠIMEČKOVÁ, Šárka; PECHOVÁ, Eva; FEISTINGEROVÁ, Vlastimila a LEONTIYEVA, Yana. *Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR: pracovní migrace, životní podmínky, kulturní specifika : informační příručka Policie ČR*. [Praha]: Ministerstvo vnitra, [2011?]. ISBN 978-80-7312-063-4.

TOLLAROVÁ, Blanka. *Vietnamská socialistická republika*. In, *Informace pro učitele>> Vietnam*. Příručka nejen pro středoškolské pedagogy, 2010. Dostupné z: <https://cloud.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Vietnam.pdf>

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

VASILJEV, Ivo. Co bychom měli vědět o vietnamštině. In: ČERNÍK, Ján a další (eds.). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: H&H, Jinočany, 2006b. ISBN 80-731-9055-9.

Vietnamese Traditional Family Values — Vietnamese Culture and Tradition. 2022. Dostupné z: <https://www.vietnam-culture.com/articles-53-6/Vietnamese-traditional-family-values.aspx>